

EESTI NSV
TEENELINE KUNSTITEGELANE

LEO KALMET

VIKTOR KINGISSEPA NIMELINE
TALLINNA RIIKLIK AKADEEMILINE
DRAAMATEATER

TALLINN 1966

Draamastuudio Teatrikool andis esimeses lennus (1924) kolm lavastajat: Rudolf Engelbergi, Priit Põldroosi ja Leo Kalmeti. Need omavahel teravalt erinevad isiksused on astunud kõik sügavaid jälgi teatriellu. Engelberg tuli näitelavale küpse lavastajana, kuid varajane surm viis ta parimas loominguhoos, Põldroos mässas, eitas senist teatrit ja otsis uut, leides enese kolmekümnendail aastail.

Leo Kalmet (sünd. 2. märtsil 1900) arenes pikkamööda ja järjekindlalt, näitas ennast noores eas rohkem organisatorina, kolmekümnendate aastate lõpus aga väga teadliku lavastajana.

Üks L. Kalmeti tugevaid külgi avaldus juba varakult. Kui Paul Sepp teatrikooli rajajana ning uute näitlejate teelejuhtijana oli võrratute teenetega, siis õppeasutuse korraldamine oli õpilaste eneste hooleks. Kalmet oli juba õpilasena õppejõud, ja hiljem saigi temast Teatrikooli juhataja. Ja on endastmõistetav, et hilisemas Teatrikunsti Instituudis ning praegu Konservatooriumi lavakunsti kateedris on ta näitlejameisterlikkuse õppejõud.

Kalmetist kui näitlejast ei tule palju kõnelda, kuid siiski: varakult (1925) vääris tunnustust ta esinemine Max Mohri tükis «Improvisatsioonid juunis», maailmavalu põdeva noormehe Jan Milli osas. 1927. aastal mängis ta A. Faiko «Õpetaja Bubuse» nimiosa, ja üks nõudlik arvustaja sõnastas publiku ning arvustajate meelehead nii: «See oli arg, värisev, otse kokkulangev mehe mõiste narrimine. See karikatuur oli omas laadis eeskujulik.»

L. Kalmeti kui lavastaja ning organisatori teenete hulgas ei ole vähetähtsal kohal Noorsooteatri organiseerimine 1929. a. ja selle hooldamine enam kui aastakümne kestel. H. Visnapuu «Maa-alused» lavastati R. Pätsi muusikaga (1935), ja järgmisel aastal esitati sama autori «Kuus venda» Eugen Kapi muusikaga — heliloojate rakendamine noorsoolavastustes oli uus ja väärtuslik üritus. Koos P. Raudveega tegi L. Kalmet 1937. a. reisi Poolasse ja Tšehhoslovakkiasse. Sealtsaadi palju ergutusi, kuid kõigepealt märgati Tšehhoslovakkia kui klassikalist nukuteatri maad. Eeskujusid tasus võtta. Juba samal aastal alustati Noorsooteatris nukuteatri lavastustega. Mõnigi hilisem suur näit-

JAN MILL
(M. Mohri «Impro-
visatsioonid juu-
nis», 1925)

ÕPETAJA BUBUS
(1927)

leja töötas seal kaasa ja noored teatriskäijad said nuku-teatrist uusi kütkestavaid elamusi.

Aastad 1927—1944 on Leo Kalmet praeguse Draamateatri ja selle eelkäijate tegelik juhtija. Nii kestvalt pole teatrijuhi rasket koormat vedanud veel keegi, vähemasti mitte ühtejärke. Ja just neil aastail kujuneb välja teatri pale sellisena, millisena teater jätkab oma teed juba nõukogude ajal.

Teatrijuhi töö kõrval jäi mõnigi kord Kalmet-lavastaja tagaplaanile. Lavastaja rahvalik lopsakus sai ilmseks O. Lutsu lugude lavaletootmisel. «Kevades» esines L. Kalmet ise Lible osas, näidates, et tal näitlejaomadusi oli. Need lavastused («Kevade», «Suvi», «Tootsi pulm») said aastail 1937 ja 1938 väga rahvaomasteks, ja peale M. Möldre kui «Kevade» klassikalise Tootsi löid seal oma kujud J. Kaljola

«SUVI» (1937)

J. Linnankoski «Laul tulipunasesest lillest» (1938)
Kyllikki — Aino Talvi, Olavi — Voidemar Alev

E. Caldwelli-J. Kirklandi «Tubaka tee» (1939). Vanaema —
A. Engelberg, Pearl — O. Ungvere

A. Engelberg
O. W. W. W.

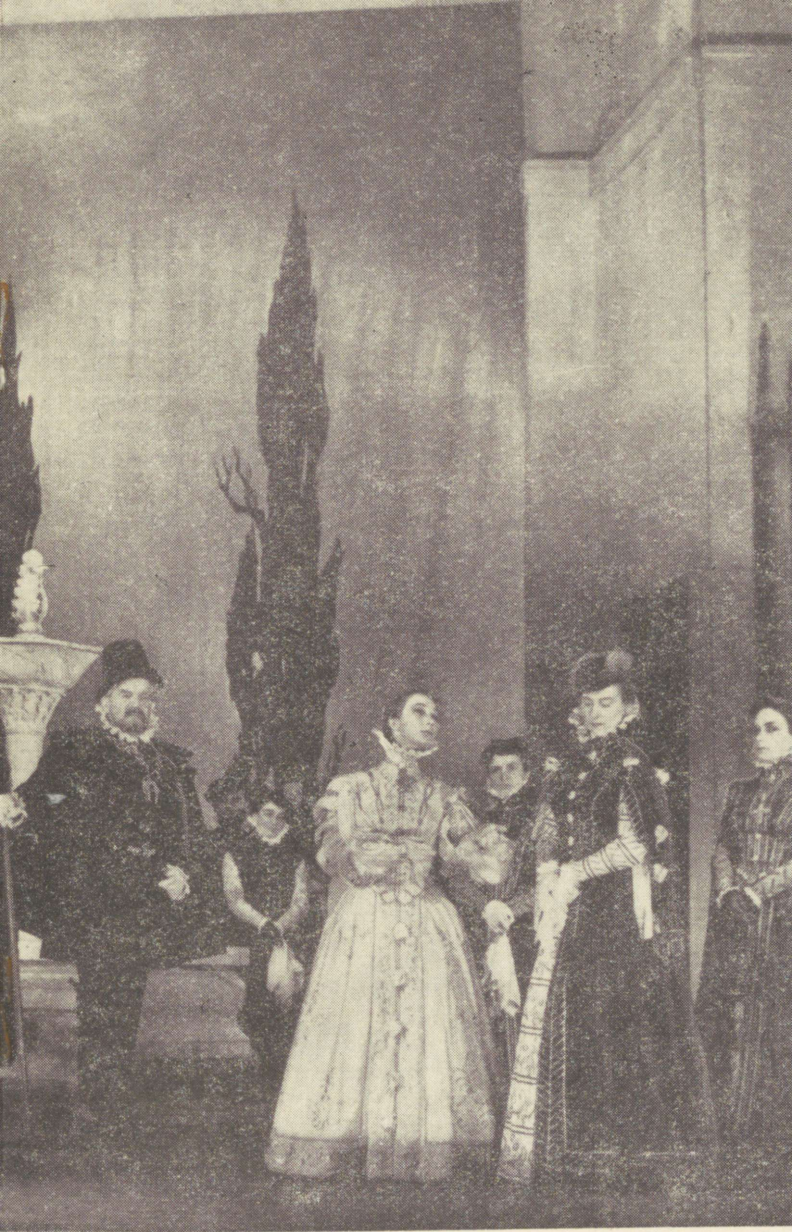
(hilisem Toots), Aino Talvi (Teele) ja O. Eskola (Kiir). L. Kalmeti lavastustest võitis 1939. a. oma suure kunstiga üldise tähelepanu E. Caldwelli-J. Kirklandi «Tubaka tee», mille kõrval «Laul tulipunasest lillest» (H. Välisalmi dramatiseering), A. Gehri «Kuues majakord» ja H. Nowaczynski «Tseesar ja inimene» kõnelesid omakorda lavastaja meisterlikkuse suurest tõusust.

Omamoodi üllatav oli L. Kalmeti ülimalt väljapaistev osa nõukogude korra alguses. Seda ei saa seletada, nagu mõnel muul juhul, uute tegevusvõimaluste avanemisega: võimalused olid tal varemgi, olgu siis, et nüüdsest peale ta ei olnud koormatud organisatsiooniliste ülesannetega. Esimeseks suureks prooviks oli M. Gorki «Põhjas», näidend, mida kolmekümne seitsme aasta kestel oli korduvalt esitatud. Kriitikud väljastpoolt vabariiki kinnitasid, et võrreldes hulgaliste lavastustega Nõukogude Liidus, oli lavastaja teose mõistmist avardanud, et A. Sunne oli Satini osas andnud uut elutunnet. Järgnes uus jõuproov — A. Kitzbergi «Libahunt», mida esitasid võistlustöödena veel «Estonia» ja «Vanemuine». Määrav ei olnud seejuures, et J. Süstiste oli taastanud Kitzbergi varasema teksti, mis mõneti tegi lavastaja ülesande veelgi raskemaks. Määras see, et L. Kalmet tõi lavastusse ajaloolise vaimu, mida teised teatrid ei olnud rõhutanud. Hindajad tunnistasid Draamateatri lavastuse parimaks ja Leo Kalmetile usaldati eelseisva Moskva kunstidekaadi lavastus kõigi teatrite koondtrupiga, kusjuures teda abistasid teiste teatrite «Libahundi» lavastajad.

See töö jäi sõja tõttu muidugi pooleli, ja Moskva-loorbeid ei saanud Kalmet ega keegi muu. Aga okupeeritud Tallinnaski ei lõdvendanud Kalmet oma tööpinget. Nende aastate tööd näitasid Ibseni-lavastused. Tol ajal ettevalmistatud «Nora» (nimiosas Aino Talvi) jäi sõjajärgsesse repertuaari kindlalt püsima.

1945. a. lõpus esines L. Kalmet Shakespeare'i «Kuningas Leari» lavastusega (Lear — J. Kaljola). Põhimõttesügav arvustus leidis küll, et Shakespeare'i filosoofia on sügavam kui lavastuse oma, ja lavastus oli tõepoolest rohkem uute

F. Schilleri «Don Carlos» (1958)

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

mõtete liikvelepanek kui omaette saavutus, kuid kuidas «Kuningas Leari» seda esitust hinnatakski: see oli üheks etapiks Shakespeare'i elustumises meie viimaste aastate teatris.

Suure menu ja tunnustuse leidis A. Jakobsoni «Võitlus rindejooneta» (1947). Kuid L. Kalmeti lavastuste hulgas väärrib erilist tähelepanu J. Sütiste «Lembitu» vabaõhulavastus 1947. a. laulupeo puhul.

Eelmisel aastal oli L. Kalmet lavastanud J. Sütiste «Ristikoerad», mis leidis vaatajatega hea kontakti. Nüüd tõi ta selle välja uue nime all ja suurte hulkade osavõtul. See oli tunduv edasimineku vabaõhulavastuse traditsioonis, mille Paul Sepp enam kui veerandsaja aasta eest oli rajanud «Kuningas Oidipusega». Selles lavastuses oli lüürikat ja paatost enam kui Kalmetil kunagi. Selles laadis, kus näitleja sõnal on suhteliselt piiratum osa kui rahvahulkade organiseeritud mängul, oli lavastus viimaste aastate tähelepandavamaid.

Sellel perioodil küündis silmapaistvalt esile ka M. Gorki «Väikekodanlaste» lavastus, mille kohta arvustus märgib, et «õhtu oli mällusööbiv, rikas tugevaist elamusist, paneb meis liikuma värsked mõtted uuteks eluvaadeteaks». Sama kehtib ka A. Grini ja V. Filippovi «Tuul lõunast» kohta, mis oli oma poliitiliselt aktuaalsuselt ja teravuselt ning õnnestunud kunstiliselt eredalt vormilt tähelepanuvääriv teatrisündmus». Need mõlemad lavastused esinesid ka üleliidulisel ülevaatusel, kus neid mainiti esimeste hulgas.

Tähelepanuvääriv oli samuti «Kretšinski pulma» lavastus, mida arvustus hindas väga kõrgelt: ««Kretšinski pulma» lavastus on Tallinna Riiklikule Draamateatrile kahtlemata loominguks võiduks... näidendi lavastaja Leo Kalmet on õigesti avanud teose sotsiaal-süüdistava olemuse, on loonud selle baasil veenva realistliku etenduse».

Olude sunnil järgnesid tööst eemaloleku aastad. Uuesti tööle asunud, on L. Kalmet mõnegi lavastusega tähelepanu teeninud (L. Tolstoi «Hariduse vili», M. Gorki «Jegor Bulõtšov ja teised»). Teiste hulgas tõuseb aga märksa kõrgemale F. Schilleri «Don Carlos». Pärast «Orleans'i neitsit»

Voitlus trooni pärast.

H. Ibseni «Võitlus trooni pärast» 1942).
Hakon — K. Karm, Margarete — A. Talvi

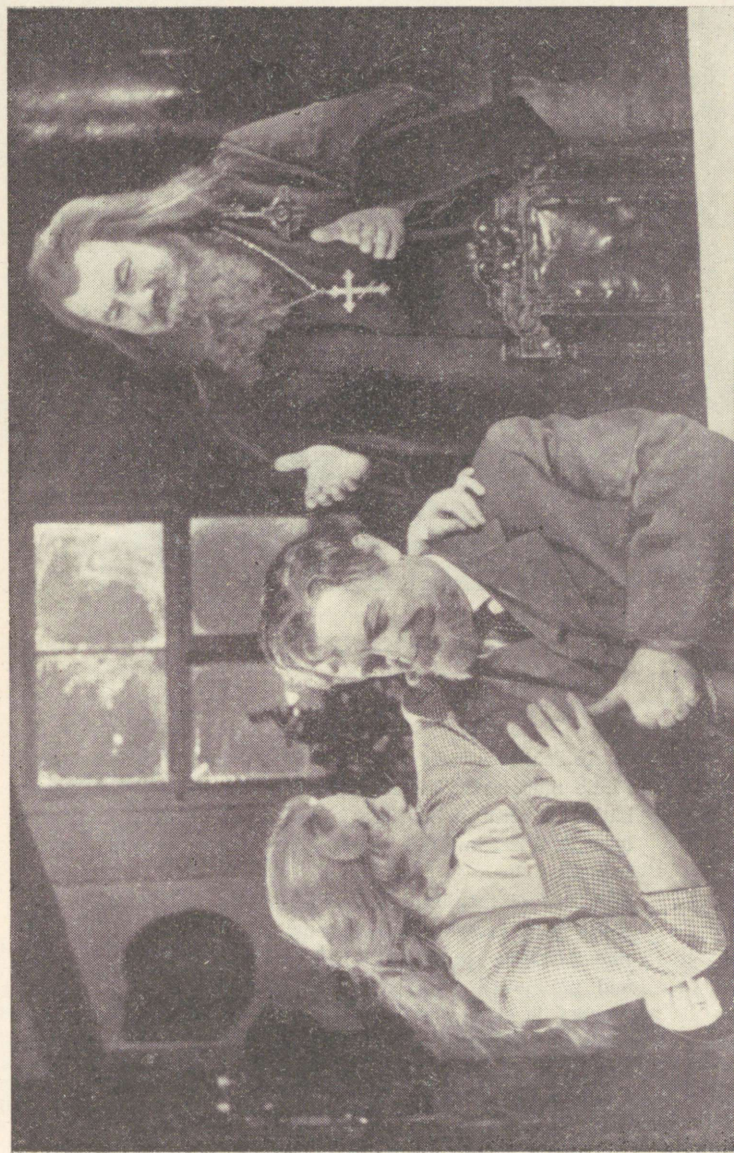
H. Ibseni «Nora». Nimiosas A. Talvi, Helmer — J. Jürgo

W. Shakespeare'i «Kuningas Lear» (1945). Nimiosas J. Kaljola, Cordelia — O. Ungvere, krahv Kent — V. Ratassepp

M. Gorki «Jegor Bulõtšov ja teised» (1958). Nimiosas A. Rebane, Aleksandra — E. Liiger, Pavlin — E. Simmermann ➤

L. Tolstoi «Hariduse vili» (1960)

ei ole Schilleri draama eesti näitelaval nii kõlanud kui see! Mulle näib, et L. Kalmet suutis avada sellesse draamasse kätketud võitluse türannia ja humanse vaimu vahel, millega Schiller kujunes meile mõistetavaks ja meie kaas- aegseks.

Kõik see ei moodusta L. Kalmeti kogu tööd. Oma välja- paistvamais lavastustes on ta ennast näidanud eeskätt klas- sika mõistjana ja sõbrana. L. Kalmet ei ole kunagi taotle- nud näitelavalisi efekte. Temal valitseb näitelaval range loogika, ja mängu ees käib mõte. Kuid ta suudab seejuures lõbusaidki stseene vahendada, püüdes — enamasti õnnes- tunult — teatrisse koondada kogu elu olulisi jooni ja ilmekaid kujusid ning edasiviivaid mõtteid.

N. ANDRESEN

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»

Заслуженный деятель искусств ЭССР Лео Кальмет. На эстонском языке. Автор текста Н. Андресен.

Ladumisele antud 10. IX 1966. Trükkimisele antud 13. X 1966. Paber 42×90,1/16. Trükipoognaid 1. Tingtrükipoognaid 0,7. Arvestuspoognaid 20 kop.

naid 0,88. Trükiarv 2000. Tellimine nr. 1173. MB-09332.

ENSV MN Asjadevalitsuse Trükikoda, Tallinn.

20 kop.

A

111790

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00986157 8